

О.Г. Ходарченко, ст. гр. ПВШ-11-Г1

Науковий керівник: М.С. Слободяник, д.і.н., професор Інституту менеджменту та психології ДВНЗ «УМО» НАПН України

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ, СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ МОНІТОРИНГУ

Анотація. У статті розкривається зміст професійної компетентності викладача ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації, сутність та механізм її моніторингу; запропоновано співвідносити рівні професійної компетентності викладача з кваліфікаційними категоріями педагогічних працівників.

Ключові слова: професійна компетентність, моніторинг, кваліфікаційна характеристика.

Анотация. В статье раскрывается содержание профессиональной компетентности преподавателя ВНЗ I-II уровней аккредитации, сущность и механизм ее мониторинга; предложено сопоставит уровни профессиональной компетентности преподавателя с квалификационными категориями педагогических работников.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, мониторинг, квалификационная характеристика.

Annotation. An attempt to expose a state community management, which must provide speed-up, passing ahead innovative development and also terms for development, self-affirmation and self-realization of personality is done in the article.

Keywords: state community management, structure, management, public opinion, associative basis, education.

Актуальність. Процес соціального та економічного розвитку України актуалізує проблему становлення професіоналізму викладача, розвитку його професійної компетентності. Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», нормативні документи (Державна національна програма «Освіта» (Україна 21 століття), Національна доктрина розвитку освіти України тощо) акцентують увагу на високих вимогах до особи і професійної діяльності педагога. На думку провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, одним із перспективних шляхів реформування освіти є реалізація основних положень компетентнісного підходу. Ключовою фігурою перетворень в освітній галузі є педагог. Виникла необхідність суттєвого переосмислення досвіду роботи викладачів вищих навчальних закладів у відповідності до нових вимог. А це, у свою чергу, потребує аналізу якості професійно-педагогічної діяльності викладачів (з позиції розвитку його компетенцій), які повинні мати високий ступінь креативності, мобільності й

адаптивності до професійної діяльності, готовності до навчання протягом усього життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка педагогічної діяльності педагога вищої школи полягає у тому, що він співпрацює з тією категорією студентів, яка має різноманітні загальні та професійні інтереси і яка потребує від нього не тільки володіння системою загальнокультурних, психолого-педагогічних знань, необхідних для організації й ефективної взаємодії в педагогічному процесі, а й спеціальних знань, необхідних для підготовки спеціалістів – професіоналів.

Зараз відбувається модернізація вітчизняної системи професійної освіти, її докорінне реформування, що базується на підготовці творчої особистості, створенні реальних умов для підвищення її інтелектуального, культурного, професійного потенціалу, стимулюванні прагнення до самореалізації.

Професіоналізм фахівця проявляється в систематичному підвищенні кваліфікації, творчій активності, здатності продуктивно задовольняти зростаючі вимоги суспільного виробництва й культури, в особистісному вдосконаленні, що включає самоосвіту й самовиховання. Існуючі дослідження показують, що професіоналізм діяльності в педагогічній практиці проявляється у творчій готовності особистості до продуктивного вирішення майбутніх професійних завдань і формування у викладачів того рівня конкурентоспроможності, що дозволить їм активно включитися в освоєння професійної діяльності. Показниками професіоналізму виступають: володіння професійними духовними цінностями, орієнтації і їх дотримання; засвоєння на високому рівні вищих зразків засобів праці, вироблених у професії (професійних знань, способів і дій, професійних “технік” і технологій, прийомів професійного мислення, способів професійної самосвідомості й ін.).

Саме поняття “компетентніснь ” виникло в США в процесі вивчення досвіду роботи видатних учителів. Наприкінці 80х – на початку 90х рр., була спроба визначити компетентності як певний освітній результат, . у вітчизняній літературі зароджується спеціальний напрям — компетентністний підхід до

освіти. Поняття «компетентність» широко використовується в Державних документах нашої країни. Так, в Національній доктрині розвитку освіти України серед основних завдань формування особистості виділяється необхідність набуття компетентностей. Поняття «компетентність» включає не лише когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну. Компетентнісно-орієнтований підхід в освіті став новим концептуальним орієнтиром, який забезпечує поступову переорієнтацію системи освіти з прямого надання знань та формування умінь і навичок на створення умов для оволодіння певними *компетенціями*, формування компетентних людей, які здатні застосовувати свої знання в умовах, що змінюються, і компетентність яких полягала б у вмінні включатися у постійну самоосвіту впродовж усього життя.

Отже, з'ясуємо значення понять “**компетентність**” та “**компетенція**”.

У Тлумачному словнику, вважаємо найбільш точним таке трактування «**компетентність** (від лат. *competens* – належний, здібний) – 1) міра відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-фахового статусу реальному рівню складності виконуваних ними завдань і розв'язуваних проблем. На відміну від терміну "кваліфікація", включає, крім суто професійних знань і умінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність до роботи в групі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати і використовувати інформацію"; 2) коло повноважень керуючого органу, посадової особи; питання, у межах яких мають право прийняття рішення;

- *компетенція*: (від лат. *competentia* – належність по праву) – 1) коло повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу; 2) коло питань, у якому ця посадова особа володіє знаннями, досвідом».

Поняття “компетенція” є похідним та дещо вужчим порівняно з поняттям “компетентність”. Поняття “компетенція” є соціально закріплений освітній результат, а “компетентність” розглядається як оціночна категорія, що

характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження [8].

Введення поняття «*професійна компетентність*» обумовлена широтою його змісту, інтеграційною характеристикою, яка об'єднує такі поняття як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» тощо.

В педагогічній науці дане поняття розглядається по-різному. Це обумовлено вибором дослідниками різних наукових підходів (особистісно-діяльнісного, системно-структурного, культурологічного та ін.) в контексті поставлених наукових завдань, направлених на розгляд суті поняття «компетентність».

Ми приєднуємося до думки В.М. Введенського, який під “професійною компетентністю педагога” розуміє “здатність педагога ефективно здійснювати професійну діяльність: швидко оволодівати сучасними способами діяльності та успішно виконувати професійні обов’язки”. Він зазначає, що професійна компетентність не зводиться лише до набору знань та вмінь, а визначає необхідність їх ефективного застосування в реальній освітній практиці [2].

Професійна *компетентність* особистості є складним утворенням, основними елементами якої є: професійні знання як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; професійні уміння як психічні утворення, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; професійні навички – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; професійні позиції як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; індивідуально-психологічні особливості фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; внутрішні збудники, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [1: 334 – 335].

Так знання, уміння і навички виступають як діяльнісні характеристики професійної компетентності викладача ВНЗ, які представлені в стандартах вищої освіти. Усі інші компоненти є суб'єктивними характеристиками, що вказують на ставлення фахівця до професійної діяльності та на його індивідуальний стиль.

Педагогічна компетентність включає:

- забезпечення результативності і якості своєї роботи;
- гармонізацію науково-наочних і світоглядно-методологічних, дидактичних і психологічних знань;
- уміння організувати навчально-виховний процес як педагогічну взаємодію, направлену на розвиток особи студентів;
- готовність до творчого пошуку, саморозвитку, засвоєння і впровадження нових інформаційних технологій;
- високі моральні якості, фізичний і психологічний стани здоров'я, що дають можливість виконувати службові обов'язки.

Основу компетентності фахівця, на думку сучасних науковців О.О. Бодальова, В.І. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.О. Сластьоніна та інших, складають: компетентність діяльності, спілкування і саморозвитку. Професійна компетентність – це професійна підготовка і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків діяльності, міра й основний критерій його відповідності вимогам професійної діяльності.

Виходячи з досвіду роботи в коледжі, серед методів підвищення професійної компетентності викладачів можна виділити: самоосвіту, систематичну участь у роботі циклової комісії, школи підвищення педагогічної майстерності, а також участь у конкурсах та семінарах обласного й республіканського рівня, майстер-класах, відвідування будівельних виставок тощо. Вищий навчальний заклад забезпечує підвищення кваліфікації та стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників не менше, ніж один раз на п'ять років спеціальності (ст. 51 закону України № 2984-III від 17 січня 2002 року «Про вищу освіту»).

Контроль за самоосвітньою діяльністю викладачів здійснюється на початку навчального року, коли викладачі готуються до нового навчального року й складають індивідуальні плани роботи, в яких відображається навчальна, методична, організаційна робота викладача. Планування методичної й організаційної роботи здійснюється викладачами самостійно відповідно до плану роботи навчального закладу та окремих циклових комісій. Своєчасні поради та рекомендації адміністрації допомагають педагогу реально відібрати питання для опрацювання, зосередити увагу на головних напрямках свого самовдосконалення. Провідний метод контролю – співбесіди з окремими викладачами та керівниками методичних кабінетів, розгляд плану на засіданні циклової комісії і затвердження його заступником директора з навчальної роботи. Протягом навчального року аналізуються відвідані уроки, проведені виховні заходи, контрольні роботи тощо. Вивчається творча лабораторія педагога. Адміністрація допомагає осмислити та обґрунтувати вдалі моменти в роботі, а разом з тим – виявити недоліки в роботі, певні труднощі, проаналізувати причини їх появи.

Для підвищення рівня професійної компетентності викладачів, на думку багатьох дослідників, доцільно використовувати його моніторинг, який ми розуміємо як систему регулярного збору інформації, об'єктивного її аналізу для прийняття відповідних рішень. Моніторинг формується як багаторівнева система діагностичних процедур, проведених з використанням кількісних методик, що максимально об'єктивно відслідковують якісні показники об'єкту моніторингу.

Об'єктом моніторингу є рівень професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації, а показниками, за якими здійснюється оцінювання, є компетенції викладача, що проявляються в його педагогічній діяльності. Враховуючи, що основною формою педагогічної діяльності викладача є проведення навчальних занять, пропонуємо моніторинг професійної компетентності викладача ВНЗ I-II р.а. здійснювати шляхом аналізу навчального заняття з точки зору оцінювання рівня компетенцій викладача.

З досвіду роботи в коледжі, пропонуємо виділити такі види професійних компетентностей викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації: **педагогічна (предметна, дидактична, методична), психолого-комунікативна, управлінська, проєктивна, рефлексивна**. Їх перелік можна розширити, проте доречно зупинитись на тих, які складають змістову основу професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Педагогічна компетентність викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації:

Предметна компетентність викладача (визначається як теоретична і практична готовність до викладання дисципліни): отримувати інформацію, аналізувати, узагальнювати і використовувати її для навчання; подавати навчальний матеріал у достатньому обсязі обґрунтовано, послідовно .

Дидактична компетентність викладача : визначати цілі навчального заняття й всього курсу дисципліни; будувати навчальний процес живо, емоційно, цікаво; відбирати зміст і відповідне обладнання для проведення навчального заняття; викладати навчальний матеріал доступно, чітко, виразно, переконливо; розробляти дидактичний матеріал для навчального заняття.

Методична компетентність викладача (виявляється у поінформованості з проблем інновацій в галузі освіти, використанні різноманітних освітніх технологій і засобів навчання, способах організації роботи студентів на занятті).

Психолого-комунікативна компетентність викладача ВНЗ I,II рівнів акредитації включає здатність: стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях; здійснювати мотивацію кожного навчального заняття; формувати позитивне ставлення студентів до навчання; актуалізувати знання і життєвий досвід студентів; адекватно сприймати та розуміти студентів; створювати позитивний психологічний клімат на занятті.

Управлінська компетентність викладача (визначається як здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату): конкретизувати цілі навчання з дисципліни і виховання; оцінювати рівень

навчальних досягнень учнів; використовувати різні види і методи контролю; керувати роботою студентів на заняттях; організовувати самостійну роботу студентів; визначати педагогічні задачі відповідно до предмету.

Проективна компетентність викладача (полягає у здатності передбачати наслідки фахової та особистісної діяльності): передбачати результати навчально-виховного процесу; розробляти навчальні плани і програми з дисципліни ; розробляти плани заняття; проектувати навчальний процес та діяльність студентів на занятті; проектувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмету.

Рефлексивна компетентність викладача (полягає у здатності аналізувати результати своєї діяльності та спрямовувати свої зусилля на її перетворення, вдосконалення тощо).

Моніторинг професійної компетентності викладача пропонуємо виконувати за наступною схемою.

Характеристика рівня загальної професійної компетентності викладача наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні	<i>ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ</i>
низький	Педагогічна діяльність одноманітна, спостерігається низька сформованість видів компетентностей: одностороннє пояснення, не використовуються різні форми і методи навчання, учні пасивні під час навчального заняття. У педагогів низька мотивація до самовдосконалення, а відповідно і творчого зростання
середній	Педагогічна діяльність спрямована на розвиток знань, комунікативних умінь та навичок студентів, переважають традиційні методи та прийоми навчально-пізнавальної діяльності на заняттях. Активізація та різноманітність методів і прийомів використовуються на навчальних заняттях, але без глибокого дидактичного обґрунтування та спеціального соціокультурного значення. Види компетентностей розвинуті, мотивація до самовдосконалення достатня.
Достатній	Педагог добре володіє сучасними формами і методами навчання, використовує як сучасні розроблені методики і рекомендації міжнародного рівня, так і власний досвід. Види компетентностей достатньо розвинені. Студенти виявляють інтерес до вивчення дисципліни. Спостерігається робота щодо самовдосконалення та творчого зростання педагога.
Високий	Викладач має досить добре розвинуті види компетентностей, досконало володіє формами та методами навчально-виховного процесу. Спостерігається високий рівень ініціативи та творчості: постійний пошук нових педагогічних засобів, збагачення навчальної діяльності активними методами, навчання відповідає

	мотивам, потребам та інтересам учнів, ведеться розвиток їх компетенцій. Висока мотивація викладача до самовдосконалення
--	---

Співвідношення рівнів професійної компетентності викладача ВНЗ I,II р.а. з кваліфікаційними категоріями педагогічних працівників (згідно Типового положення про атестацію педагогічних працівників наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації	<i>Кваліфікаційна категорія</i>
низький	спеціаліст
середній	Спеціаліст другої категорії
достатній	спеціаліст першої категорії
високий	спеціаліст вищої категорії

Висновки. Моніторинг професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації є, на нашу думку, базою для створення такого середовища, яке служило б засобом для розкриття і розвитку потенційних можливостей особистості викладача, розвитку його професійної компетентності, готовності до навчання протягом у всієї педагогічної діяльності. Приведення професійної компетентності педагогів у відповідність з сучасними вимогами суспільства, розвиток їх творчого потенціалу, педагогічної майстерності, підвищення інтелектуального і загальнокультурного рівня складають головну мету цього процесу.

Література

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.

2. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога // Педагогіка. - 2003.— № 10. - С. 51-55.
3. Заніна Л.В., Меньшикова Н.П. Основи педагогічної майстерності / Серія «Підручники, навчальні посібники». - Ростов-на-Дону.: Фенікс, 2003.- 288 с.
4. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Дайджест педагогічних ідей та технологій: Школа–парк. – 2003. – № 4. – С. 18–23.
6. Олійник В.В., Даниленко Л.І. Професійне зростання педагогічних працівників: організаційно - педагогічний аспект // Методист. - 2003. - № 3.- С. 2 -5.
7. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності : Методичний посібник / Н.Н. Мурована. — Севастополь : Рибзст, 2006. - 24 с.
8. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 47-52.
9. Сластенин В.А. Формирование личности учителя школы в процессе профессиональной подготовки / Под ред. В.А.Сластенина. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
10. Радченко А.Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя // Управління школою. – 2005. - № 35-36.– С. 24-58.
11. Разина Н.А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования // Завуч. – 2001. - №4. – С. 113 – 136.
12. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность // Сельская школа. – 2004. - № 3. - С. 29 – 32.